

NR 2. 2024

Värmland

UTSIKT

Sid. 4

Ekologisk sötlupin på Trossnäs gård

Sid. 6

Samarbete för Värmlands skrädmjöl

Sid. 10

Koll på klövar

LÄNSSTYRELSENS TIDNING FÖR
LANTBRUKARE I VÄRMLAND

Sök stöd för naturvärden
i våtmarker och bäckar

Utbetalningsplan
för jordbrukarstöd

Nytt stöd för
igenvuxna gräsmarker

UTGIVARE

Länsstyrelsen Värmland
651 86 Karlstad
010-224 70 00
varmland@lansstyrelsen.se

ANSVARIG UTGIVARE

Elin Nystrand
010-224 74 94
elin.nystrand@lansstyrelsen.se

REDAKTION

Åsa Enefalk
Jan-Olov Högberg
Pernilla Malmborg
Kajsa Kupiakova
Sandra Svartvik

FORMGIVNING

Kreativism

BILDER

Länsstyrelsen Värmland (om inget annat anges)

TRYCK

Taberg Media Group AB
UPPLAGA 3 950 ex
ISSN NR 0284-6845
PUBL.NR 2024:11

TIDNINGEN FÖR LANTBRUK OCH LANDSBYGD I VÄRMLAND

Utsikt Värmland vänder sig till lantbrukare och andra som är intresserade av landsbygdsfrågor i Värmland. Tidningen ges ut två gånger per år och produceras delvis med pengar ifrån landsbygdsprogrammet 2014–2020 och den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027. Första numret gavs ut 1993.

Det är gratis att prenumerera.

Vill du börja prenumerera eller uppdatera dina kontaktuppgifter? Skicka ett mejl till utsikt.varmland@lansstyrelsen.se.

Håll koll på investeringsstöden

Efterfrågan varierar mycket mellan de olika investeringsstöden. Om du är intresserad av att söka stöd är det viktigt att du håller koll på vår webbplats. Där finns information om pågående och kommande ansökningsperioder.

Ökad konkurrenskraft

Det har varit stort intresse för att söka stöd för inriktningarna stallar och inhysningssystem samt torkning och lagring. Eftersom budgeten varit begränsad har vi tvingats prioritera vilka ärenden som ska beviljas stöd. En annan inriktning där söktrycket varit stort är täckdikning. Handläggning av de ansökningarna pågår och de som uppfyller villkoren kommer att få stöd.

För andra inriktningar som ny teknik; växthus och odlingstunnlar; minskad ammoniak samt energiskog, har antal ansökningar inte nått upp till förväntade nivåer. Ansökningsperioden för tre av de stöden pågår till och med 30 november. Så du kan fortfarande lämna in en ansökan.

Förädling och diversifiering

Ansökningsomgångarna för förädlingsstödet och diversifiering stängde efter sommaren. Intresset för dessa stöd har varit relativt högt och ansökningarna kommer att handläggas under hösten.

Startstöd för unga

Intresset för stödet har varit väldigt högt vilket gjorde att pengarna inte räckte till alla som sökte 2023. Som det ser ut nu verkar det bli ett liknande utfall även i årets utlysning, vars ansökningsperiod sträcker sig till den 30 november.

Bevattningsdammar och vattenvårdsåtgärder

I dessa stöd har vi löpande hantering, vilket innebär att du kan lämna in ansökan när som helst. Söktrycket har varit lågt så det finns pengar kvar att söka. Läs mer om stödet för vattenvårdsåtgärder i en separat artikel i detta nummer!

Ansökningsperioder under 2025

Planen för när de olika stöden ska gå att söka under nästa år ses över under hösten. Håll utkik på vår webbplats och i vårt nyhetsbrev för uppdaterad information!

Nytt stöd för igenvuxna gräsmarker

Nu finns ett nytt stöd att söka för att restaurera ängs- och betesmarker samt hamlade träd. Målet är att bevara, stärka, utveckla och återställa biologisk mångfald i jordbrukslandskapet. Stödet kan enbart gå till marker och träd som har eller kan få höga naturvärden.

För hundra år sedan fanns mängder av gödslade ängs- och betesmarker i landskapet. Allt foder togs från dem och från hamling (lövtäkt) av träd. När vi började odla foder på åkrar istället växte de magra gräsmarkerna igen nästan överallt och hamlingsträden övergavs. Både ängar, betesmarker och hamlade träd är viktiga livsmiljöer för många ovanliga växt- och djurarter. Därför är det viktigt att vi räddar vad som räddas kan.

Vem kan söka och vad kan jag få stöd för?

Du som har ett företag kan söka stödet. En ny ansökningsomgång öppnar under 2025. Du kan få stöd för eget arbete, inköpta tjänster samt kostnader för material så som stängsel. Du kan bara få stöd för åtgärder som gjorts efter att du skickat in ansökan om stöd. Du kan få 70 procent av dina kostnader i stöd.

Innan du får stöd beviljat kommer någon av oss på Länsstyrelsen att göra en restaureringsplan tillsammans med dig. Denna kommer du att behöva följa för att ha rätt till stödet. Om du blir beviljad stöd behöver du styrka dina utgifter genom fakturor eller en projektdagbok där du beskriver vad du arbetat med och hur länge. Detta ska göras årligen.

Vilka marker berättigar till stöd?

Den mark du söker för ska kunna få höga naturvärden inom maximalt fyra år. För att få reda på om det är möjligt kan du göra några olika saker:

1. Se efter om marken finns med i Jordbruksverkets TUVÄ-register. Du hittar den på Jordbruksverkets

Om din mark ser ut ungefär så här, men börjar bli igenvuxen, då kan du vara berättigad till det nya restaureringsstödet.

Slätterfibblan finns ofta på marker som är värda att restaurera till slätteräng.

webbplats – sök på TUVÄ. Om din mark finns med kan du läsa vad inventeraren skrivit och på så vis få en fingervisning om marken kan restaureras och få höga naturvärden.

2. För att en mark ska få höga naturvärden inom några år behöver det finnas spår av naturvärden redan idag. Det kan till exempel vara öppna ytor med blommor och smalbladiga gräs.

3. Om du är duktig på växter och fåglar kan du leta efter arter som är typiska för naturbetesmarker och slätterängar. Bland växterna är det till exempel kattfot, ängsvädd, slätterfibbla, brudbröd, stagg, ängsskallra, gökblomster, ormrot och prästkrage. Bland fåglarna är det framför allt intressant med arter som trivs på stora strandängar, så som enkelbeckasin, tofsvipa, storspov och rödbena.

Stöd för hamlade träd

Du kan få stöd för att restaurera ett tidigare hamlat lövträd på eller i anslutning till jordbruksmark. Även här är kravet att trädet ska ha höga naturvärden när restaureringen är klar.

Du kan söka restaureringsstöd årligen 2025–2027, och förhoppningsvis även därefter. Vi kommer att ha ett sista ansökningsdatum varje år – håll utkik här i Utsikt, nyhetsbrevet och på Länsstyrelsens webbplats! Om du har några frågor är du välkommen att kontakta oss som arbetar med stödet:

Elena Jonsson
010-224 72 75

Åsa Enefalk
010-224 74 46

Maria Sundqvist
010-224 72 74

Ekologisk sötlupin på Trossnäs gård

Den vanliga blomsterlupinen som växer vid vägens kant är giftig och räknas som en invasiv art. Sötlupin däremot är både god och nyttig och jämförs med sojan för sitt höga innehåll av protein, men till skillnad från sojan går sötlupin bra att odla i vårt klimat.

På Trossnäs gård i Edsvalla är produktionen ekologisk. I år testar de att odla gråärt och sötlupin i projektet **Nya grödor och produkter**. Ogräsen kan vara ett gissel i ekologisk produktion. Framför allt i en gröda som sötlupin som konkurrerar dåligt mot ogräsen speciellt i början av säsongen.

Ympa på jungfrulig mark

Sötlupin är en baljväxt. Den kan fixera kvävgas från luften som omvandlas till växttillgängligt ammoniumkväve med hjälp av bakterier på grödans rot-system. Det innebär att sötlupinen inte är i lika stort behov av tillförd gödsel, vilket passar bra på en ekologisk gård. För att fixeringen ska fungera behöver utsådet ympas med bakteriekultur.

– När vi skulle ympa sötlupinen byggde vi först en visp av en skruvdragare, berättar Victor. Med vispen blandades sedan allt noggrant i en tombola. Det fungerade bra. Lupinfröna grodde fint och tittade upp efter drygt en vecka.

Ärtrotröta och rotröta

En annan fördel med sötlupin är att den inte är värdväxt för ärtrotröta och rotröta. Det gör den till en bra avbrottsgröda, eftersom den kan odlas i en växtföljd med till exempel ärter eller åkerböna. Ärtrotröta och rotröta är två allvarliga sjukdomar som kan orsaka totalskada. De är jordburna och bildar vilsporer som kan infektera friska plantor. Sporererna kan överleva i jorden mycket länge. Det finns inga

direkta bekämpningsåtgärder mot dessa sjukdomar. Det viktigaste är att hålla jorden frisk genom en bra växtföljd. Baljväxter som ärter och åkerböna bör inte återkomma mer än vart åttonde år i växtföljden. Om du är intresserad av att veta mer om sjukdomar i trindsäd kan du läsa Jordbruksverkets broschyr: "Sjukdomar i trindsäd, oljeväxter och rödklöver orsakade av jordbundna patogener".

Läs mer om sjukdomar i trindsäd i Jordbruksverkets broschyr!

Victor Jonsson testodlar bland annat ekologisk sötlupin i projektet **Nya grödor och produkter**.

Med en nollruta syns effekten av Kvickfinn på kvickrot. **Foto:** Daniel Hedeås

Bekämpa ogräsen

Det är viktigt att såbädden är ogräsfri innan sådd av sötlupin. På Trossnäs vårplöjdes marken innan sådd den 5 maj. Förfrukten var betesvall. För att öka konkurrensen mot ogräs kan sötlupinen med fördel sås in i en spannmålsgröda. Spannmålen minskar samtidigt risken för att grödan lägger sig ned innan tröskning. En annan effektiv metod är att öka utsädesmängden.

– Jag sådde lupinen i renbestånd, berättar Victor. I stället för insådd valde jag att utöka utsädesmängden för att konkurrera mot ogräsen. Jag använde cirka 75 kg utsäde till 0,25 hektar. I början av juni var grödan tät och ogrästrycket lågt, men i slutet av månaden blommade en del ogräs, framför allt där utsädesmängden blivit något lägre. I slutet av säsongen växte lupinen i fatt ogräsen och i september var ogrästrycket lägre. Grödan mognade jämnt, men några veckor senare än ärtorna.

Att det finns djur på Trossnäs och därmed odling av vall i en varierad växtföljd minskar problemen med framför allt örtogräs, däremot kan roto-gräsen bli ett problem. För att bekämpa besvärliga roto-gräns använder Victor en Kvickfinn. Kvickfinn är en kultivator med pick-up rotor. En specialutformad gåsfot skär av ogräsens rötter, bearbetar jorden och lyfter upp rötterna på ytan. Sedan kastar rotornas fjäderpinnar rötterna högt upp i luften och långt bakom maskinen. De landar på markytan där de torkar ut och dör.

– Kvickfinn används framför allt på Trossnäs mot kvickrot, tistel

och åkermolke, som är ett växande problem, säger Victor. Jag tycker att den är effektiv, men det gäller att ha rätt timing för att få bra effekt. Vi gör punktinsatser i olika grödor på hösten och vid vallbrott. Med rätt planering kan den med fördel även användas på våren, men våren är en stressig tid och ibland är det svårt att hinna med allt.

Utmaning med små volymer

Under några växtodlingssäsonger har Victor odlat mindre arealer med gråärt och sötlupin i projektet **Nya grödor och produkter**. Att testodla flera olika grödor i små volymer är roligt och utmanande tycker Victor. Den största utmaningen är logistiken att ta hand om mindre partier vid till exempel rensning, torkning och försäljning.

– De olika delarna börjar lossna nu och vi har ett bra samarbete med Fagerås kvarn, Skafferi Värmland och Karlstad kommun. Nu finns till exempel våra gråarter att köpa på Coop Bergvik och Ica Skåre i Karlstad och jag har några idéer hur logistik och samarbete kan utvecklas ytterligare i framtiden, avslutar Victor.

Malin Eliasson
010-224 72 64

malin.eliaasson@lansstyrelsen.se

Mer information om sötlupin finns på axfoundation.se.

“Lupinfröna grodde fint och tittade upp efter drygt en vecka”

Sötlupinen såddes den 5 maj och tittade fram i mitten av maj. **Foto:** Victor Jonsson

Erfarenheter av sötlupin

- Har lika hög proteinhalt som soja och är ett alternativ till den importerade sojan i både foder och livsmedel.
- Kan fixera kväve direkt från luften vilket minskar behovet av handelsgödsel.
- Är inte värdväxt för ärtrotröta eller rotröta och kan odlas i en växtföljd med exempelvis åkerböna eller ärter.
- Är en ny gröda och odlingserfarenheterna är fortfarande låg i Sverige.
- Mognar sent och ojämnt, samt är känslig för ogrästryck.
- Bristande infrastruktur för hantering som livsmedel och därmed svårt att hitta avkastning för.

Samarbete för Värmlands skrädmjöl

Föreningen Värmlands skrädmjöl är på Gammelvala i Brunskog och pratar skrädmjöl. Från vänster står William Olsson från Björkaholms Qvarn, Sara Jonsson från Nedre Femtå Qvarn, Eden Mengisteab från Edens bröd och mat samt Karin Granström från Hushållningssällskapet.

Sedan 2021 är "Värmländskt skrädmjöl" en skyddad geografisk beteckning, beslutad av EU. Det unika skrädmjölet har en stark förankring i vårt landskap och en spännande historia.

Skyddade beteckningar

Inom EU är det möjligt att registrera produktnamn för speciella livsmedel. De är då skyddade och får enbart användas för de produkter som uppfyller kraven. Det finns dels skyddad ursprungsbeteckning, SUB, dels skyddad geografisk beteckning, SGB. Den förstnämnda har högre krav. Gemensamt för båda är att livsmedlet ska komma från en specifik, geografisk region. Produkten ska även uppvisa en kvalitet, ha egenskaper eller ett rykte som huvudsakligen beror på det geografiska ursprunget. Syftet med märkningen är att

konsumenterna ska förstå produkternas särart och därmed öka intresset och efterfrågan. Märkningen ska också stärka landsbygder och skydda regionala produkter från att kopieras. En producent som vill använda en skyddad beteckning kontrolleras av kommunens livsmedelsinspektör eller Livsmedelsverket.

I södra Europa är det betydligt vanligare med skyddade beteckningar och flera länder har arbetat med denna typ av skydd länge. Om du tittar efter symbolerna på importerade livsmedel i butikerna så är de vanligare än man tror.

Inom EU finns sammanlagt cirka 3 500 godkända produkter, mat och dryck, med skyddade beteckningar, till exempel **Parmaskinka**, **Parmigiano Reggiano (ost)** och **Fetaost**. Märkningen innebär ofta att producenten kan ta ut ett högre pris på varan. Sverige har idag 25 produkter med skyddade beteckningar. **Värmländskt skrädmjöl**, **Skånsk spettekaka**, **Sörmlands Ädel** och **Äkta Gränna Polkagrisar** är exempel på svenska livsmedel som har skyddad geografisk beteckning, SGB. **Vänerlöjrom**, **Wrångebäckstost** och **Rökt Vättersik** är exempel på produkter med skyddad ursprungsbeteckning, SUB.

Värmländskt skrädmjöl

Sedan augusti 2021 är "Värmländskt skrädmjöl" en skyddad geografisk beteckning. För att få använda märkningen på en produkt ska hela produktionsprocessen, från odling till malning, äga rum inom landskapet Värmland. Produktbeskrivningen är ett långt dokument på 14 sidor som beskriver hur "Värmländskt skrädmjöl" ska tillverkas och den historiska kopplingen till Värmland. Även smak och utseende finns beskrivet.

Vid framställning av "Värmländskt skrädmjöl" rostas havren i ugnar som eldas med björkved. Rostningen sker under konstant omrörning för att havren inte skall bli bränd. Det tar ungefär två timmar. Den exakta tiden beror på temperatur och havresort. Efter rostningen skräds (skalas) havren och mällerna (kärnorna) separeras från skalorna. Mällerna mals till mjöl mellan två stora kvarnstenar. Rostning, skrädning och malning är ett hantverk där kännedom om råvarans egenskaper är avgörande. Det är rostningen av havren som ger den typiska smaken. Mjölet kännetecknas av en fyllig, lång, nötaktig smak med tydliga rostade toner. Smaken gör att skrädmjöl är efterfrågad som smaksättare och ingrediens i olika maträtter och bakverk.

Skrädmjöl produceras idag av Stöpa-fors kvarn, Björkaholms Qvarn och Nedre Femtå Qvarn. Ytterligare några kvarnar drivs ideellt vid enstaka kvarndagar som Röjdåfors kvarn och Kristinefors kvarn. Än så länge är det endast Nedre Femtå Qvarn som har ansökt och fått godkänt att använda den skyddade beteckningen "Värmländskt skrädmjöl". Mjölet från Nedre Femtå Qvarn är också glutenfritt.

Föreningen Värmlands skrädmjöl

Den ideella föreningen Värmlands skrädmjöl bildades 2017. Syftet var att ansöka hos EU för att "Värmländskt skrädmjöl" skulle bli en skyddad beteckning. Ansökan gjordes samma år. Väntan var lång men 2021 kom beslutet. Föreningen ska främja intresset och ekonomin för skrädmjöl samt

värna om odling och produktion. Föreningen är också med i ett nystartat rikstäckande nätverk där alla svenska produkter med skyddade beteckningar ingår.

Medlemmar i föreningen är alla kvarnar i Värmland som producerar skrädmjöl, bagerier, lantbruksföretag som odlar havre, andra företag och föreningar samt privatpersoner som vill stötta skrädmjölet. Skrädmjöl är inte bara ett livsmedel, det är ett levande kulturarv som är viktigt för den värmländska identiteten, för hembygdsföreningar, för finnkulturen och för besöksnäringen. Det serveras många portioner nävgröt med fläsk varje år, skrädmjölsdrömmar är en klassiker och nya rätter och bakverk väntar på att skapas. Skrädmjölet är en självklar ingrediens vid utvecklingen av måltidsturismen i Värmland.

Föreningen Värmlands skrädmjöl har fått en nystart tack vare projektet **Livsmedel Värmland**. Ett syfte med projektet är bland annat att främja

Projekt Livsmedel Värmland

Värmländskt skrädmjöl SGB är ett delprojekt i samarbetsprojektet **Livsmedel Värmland**. I det projektet arbetar vi tillsammans för att nå målen i Livsmedelsstrategin om ökad livsmedelsproduktion och stärkt konkurrenskraft. Arbetet ska också förbättra förutsättningarna för nya jobb på landsbygden.

Övriga delprojekt är **Partnerskap för livsmedelskedjan i Värmland**, **Nya grödor och produkter** samt **Regler och villkor**. Projektet genomförs av sex samarbetsparter; Länsstyrelsen Värmland, Hushållningssällskapet Västra, LRF, Föreningen Värmländskt Skrädmjöl, Nifa – branschföreningen för värmländska matföretag och Karlstads kommun.

användningen av och sprida kunskap om den skyddade geografiska beteckningen "Värmländskt skrädmjöl". I somras medverkade föreningen på en av dagarna under Gammelvalaveckan och pratade skrädmjöl med besökarna. Inför detta har nya roll-ups tagits fram och under hösten fortsätter arbetet med att bygga en hemsida för föreningen. Hemsidan kommer att bjuda på presentationer av kvarnarna, recept, historik och fina bilder. Håll utkik efter skradmjol.se.

Karin Granström
070-257 67 60

karin.granstrom@hushallningssallskapet.se

Ylva Gustafsson
010-224 74 58

ylva.gustafsson@lansstyrelsen.se

I boken **Skrädmjöl - det värmländska mjölet** kan du läsa allt om skrädmjöl och dess spännande historia. Dessutom finns 23 recept. Boken har författats av Margareta Edsgård med foto av Dan Nilsson. **Votum förlag**.

Mer att läsa om skyddade beteckningar finns på webbsidorna: smakasverige.se och livsmedelsverket.se

Sök stöd för naturvärden i våtmarker och bäckar

Det finns stöd att söka för dig som vill anlägga en våtmark eller öka den biologiska mångfalden i vatten. Det är bara företag som kan söka stödet, och åtgärden måste göras i odlingslandskapet. Stödnivån är 100%. Vi hjälper gärna till om du är intresserad av att söka – något av det finaste som finns är ju en våtmark som myllrar av liv!

Du söker stödet för vattenvårdsåtgärder via ditt jordbruks- eller trädgårdsföretag. Det räcker inte att ha en jordbruksfastighet och F-skatt, utan du måste ha enskild firma, aktiebolag, handelsbolag eller kommanditbolag. Detta är en ändring jämfört med förra stödperioden.

Tre inriktningar

Du kan söka stöd för tre olika inriktningar: Våtmarker för ökad biologisk mångfald, åtgärder för minskad övergödning (retention av kväve och fosfor), och åtgärder för en mer naturlig miljö i sjöar och vattendrag.

Några exempel på vad du kan söka för:

- Att anlägga en våtmark
- Att anlägga en kantzon med buskar och träd längs en bäck
- Att lägga om en trumma under en åkerväg så att fisk kan vandra i bäcken
- Att fasa av slänter i ett dike för att minska mängden näring som sköljs ut i vattnet

Se ruta på nästa sida för hela listan!

Syftet med stödet är dels att minska utlakningen av gödande ämnen från åkrar till vatten, dels att hjälpa hotade djur och växter. Många av dessa lever i orörda våtmarker och vattendrag, och deras största problem är att sådana miljöer är så ovanliga idag.

Dessa vägtrummor bör bytas till breda trummor som ligger djupare, så att vandrande fisk kan komma fram. Du kan få stöd för att lägga om eller byta ut trummor i jordbrukslandskapet. **Foto:** Anders Tedeholm

Vem får stödet och varför?

Du måste komma upp i tillräckligt med poäng för att kunna få stöd. Vi poängsätter olika saker beroende på vad du söker stöd för.

Om du vill anlägga en våtmark för att gynna den biologiska mångfalden så sätter vi poäng genom att bedöma om våtmarken gynnar rödlistade arter. Många grodor är rödlistade, och vill du gynna dem får du höga poäng för

en grund våtmark som snabbt blir varm på våren. Om du ansöker om att skapa en stor våtmark med djupt vatten och öar så kommer du att gynna fiskmåsar och skattmåsar som även de minskar snabbt i antal.

Vi bedömer också om våtmarken kommer att bli till glädje för friluftslivet och om du använder en metod som sparar energi, till exempel dämning.

En rätt anlagd damm ger livsmiljöer för både groddjur, sländor och fåglar. Du kan få stöd för att anlägga eller restaurera en damm. **Foto:** Torbjörn Nilsson

Lång process

När det gäller att anlägga en våtmark så är det en lång och ganska krånglig process innan du får stödet, så utgå från att det kommer att ta minst 2–3 år från att du lämnar in ansökan tills våtmarken är på plats. Stora våtmarker

måste prövas i domstol innan du kan börja anlägga dem, men när det gäller mindre våtmarker behöver du bara samråda med våra kollegor på Länsstyrelsens miljöenhet. Vill du anlägga en stor våtmark rekommenderar vi att du tar hjälp av konsult för att utforma ansökan och driva processen.

Investeringsstöd för vattenvårdsåtgärder får lämnas för

1. förstudie, anläggning och restaurering av våtmarker och dammar för att öka retention av kväve eller fosfor
2. förstudie, anläggning och restaurering av våtmarker och dammar för att gynna den biologiska mångfalden
3. kalkfilterbäddar för att minska läckaget av fosfor
4. tvåstegsdiken i eller vid åkermark för att minska läckaget av kväve och fosfor
5. andra investeringar för förbättrad miljöstatus i sjöar, vattendrag och hav.

Andra åtgärder som inkluderas i punkt 5 är:

- Avfasning av slänter i diken
- Reglerbar dränering
- Meandering av vattenfåra
- Lägga ut sten, död ved med mera i vattenfåran
- Kantzon med varierad växtlighet
- Sedimentfälla
- Anpassa eller ta bort kulvertar eller
- Annan vattenvårdsåtgärd

Välkommen att höra av dig om du har frågor eller kommentarer!

Åsa Enefalk
010-224 74 46

asa.enefalk@lansstyrelsen.se

Koll på klövar

En solig dag i maj anordnade Lantbruksråd i Väst en klövkurs i Borgvik. Klövhälsan påverkar djurens välbefinnande och god klövhälsa behövs för att ha en bra djurhälsa, god fruktsamhet, hög mjölkproduktion och ökad livslängd för nötkreaturen, vilket i sin tur leder till en bättre ekonomi.

Emma Söderlund, klövvårdare i Värmland, visar att hon registrerar alla djur hon verkar för att kunna följa upp klövhälsan. Foto: Maja-Lena Främling

Kursen riktade sig till kötttdjursproducenter. På mjölkkor har man arbetat mer med klövhälsa än vad som gjorts på köttsidan. Det beror på att mjölkorna är inne på stall mer och att de därmed oftare har problem med klövarna än många djur på köttsidan. Det betyder inte att kötttdjuret inte måste kollas. De behöver också bra klövar!

Haltar din ko?

Vid kursen föreläste Liliane Grane, tidigare lärare för klövvårdarutbildningen i Skara och Emma Söderlund, klövvårdare i Värmland. Emma visade också praktiskt hur hon gör när hon verkar klövar.

Lilliane berättade att enligt en undersökning där lantbrukare hade fått uppskatta om korna var halta kom de fram till att cirka 6 procent av djuren

i besättningen visade halta. När sedan experter togs dit som både tittade och undersökte djuren kunde de se att ungefär 20 procent av djuren i de undersökta besättningarna var halta. Det visar hur svårt det är att se om en ko är halt. När det väl uppmärksammas har det därför ofta gått ganska långt. Därför är det viktigt att arbeta förebyggande. Minst 90 procent av halta kor har en klövskada. Andra skador som sitter högre upp i rörelseapparaten är förhållandevis ovanliga.

”Starka klövar, som är korta och trubbiga samt bra benställning är det du vill att dina djur ska ha”

– Det är viktigt att tänka på klövhälsa redan innan kalvarna föds, eftersom ärftligheten på dessa anlag är hög, sa Lilliane. Starka klövar, som är korta och trubbiga samt bra benställning är det du vill att dina djur ska ha. Extra koll behöver du ha på korkskruvsklövar, eftersom det är vanligast bland kötttradsdjuren. På djur med korkskruvsklöv växer klöven på ett onaturligt sätt. Klövväggen växer in under sulan och ser ut som en korkskruv.

– Vid köp av avelstjur bör du åka och titta på tjuren först, berättade Lilliane. Det som du ska titta på är hur den rör sig på ett hårt golv. Det är där du bäst ser om tjuren är halt. Det är väldigt viktigt att tjuren har bra klövar både för de framtida avkommorna och för att tjuren själv ska orka betäcka de djur som han ska.

Rutiner för god klövhälsa

För att skapa goda rutiner för en god djurhälsa uppmanar Lilliane alla att göra en ordentlig kontroll och verkning av djuren innan betessläpp och vid installning. Anteckna även avvikelser på klövar och ben för varje individ. Det kommer till nytta i avelsarbetet.

Ju tidigare en halt ko upptäcks desto bättre chanser är det att hältan ska läka. Titta efter kor som kröker ryggen, avlastar ena benet när de går, står stilla och väger mellan bakbenen, går sakta med korta steg, böjer huvudet eller som ligger kvar längre och verkar ha svårt att resa sig igen. Ser du ett halt djur, se till att du tar hand om djuret direkt! Ställ djuret i en sjukbox med mjukt underlag och undersök klövarna helst i en verkstol. Ta även djurets temperatur. Om du inte vet hur skadan kan åtgärdas ska en klövvårdare eller veterinär tillkallas.

Vad kan du göra själv?

Vid kursen åkte vi till familjen Didriksson i Borgvik, där Emma visade praktiskt hur en klöv ska verkas. Självklart behövs en verkstol för att kunna göra något åt klövarna och om du ska verka en klöv själv måste du vara försiktig.

– Börja gärna med att skölja av klöven med vatten, så att alla skador syns tydligt, förklarade Emma. Innan en klöv ska verkas ska du bedöma klövarnas form och vinkel. Båda sulytorna ska verkas plana med en vinkel på 50 grader. Om tåvinkeln är mindre än 50 grader måste sulan verkas mer i tån och trakten sparas.

Emma berättade att en ko belastar inre framklövar och yttre klövhalva bak mest.

– Du ser ofta att den belastade klövhalvan är någon större och därför ska du alltid börja med att verka den större klövhalvan först. Om det är en höjdskillnad mellan ytter- och innerklöv ska den större halvan verkas först, så att de blir på samma höjd. Kommer du ned till mjöllagret i klöven ska du inte verka mer där. Som nybörjare är det viktigt att ta det försiktigt och gärna använda verktyg som inte slipar för fort.

För att få rätt sultjocklek ska du utgå från det mjöliga sulhornslagret som ofta kan ses i sulans tådel. Lagret visar hur tjock sullagret ska vara. Om du trycker på sulan och det sviktar vid medelhårt tryck kan det vara risk att sulan är för tunn. Klöven bör också skålas ur. För att göra detta används en hållkniv och drygt hälften av klövhalvans bredd ska tas bort. I längsled får du inte ta för mycket, eftersom klövhalvornas innerväggar ska vara kvar och utgöra en del av bärranden.

Åtgärder vid några olika problem

Emma visade vid kursen hur hon åtgärdar några vanliga problem. Åtgärderna kan du med försiktighet göra hemma själv om du har möjligheterna och om du känner dig säker på hur du ska göra.

Vid behandling av klövspaltsinflammation, digital dermatit och limax ska området först göras rent. Lägg därefter salicylsyrepulver eller pasta på området du ska behandla. För klövspalt och digital dermatit läggs cirka 2–3 matskedar salicylsyra på området och är det limax ska salicylsyran läggas runt hela området som är påverkat. Därefter ska en elastisk binda lindas runt klöven. Lägg den första bandageslingan från klövens framsida och genom klövspalten. Fortsätt sedan att linda runt hela klöven och avsluta med att dra en slinga mellan klövspalten och fäst bandaget vid karleden. Bandaget tas om möjligt av efter 3–5 dagar när det gäller klövspalt och dermatit. För limax är det bättre om bandaget kan sitta några dagar till.

Emma visade också hur en kloss limmas fast. En kloss sätts på den friska delen av klöven för att avlasta den sjuka delen. Detta kan göras exempelvis om djuret har tunn sula, om det samtidigt finns både dubbelsula och hålvägg eller om trakten på bakklöven blir för låg och innerklöven inte är tillräckligt hög för att ta belastningen.

Klöv som behandlats med salicylsyraomslag. En kloss har limmats på den friska klövhalvan för att minska belastningen på den sjuka delen. Foto: Maja-Lena Främling

Förebygg skador

Det kan vara svårt att behandla ett djur själv, därför är det allra bästa att försöka att förebygga skador så långt det går. En god klövhälsa skapas genom att ha:

- en bra stallmiljö med god kokomfort
- mjuka golv
- rätt beläggningsgrad
- bra kotrafik
- rörelse för djuren, helst på torra underlag gärna utomhus när marken håller för det
- rena golv, eftersom djur som trampar i gödsel får fler problem med klövarna
- stabila utfodringsrutiner som håller igång våmmen och tillgodoser djuren med fibrer, mineraler och spårämnen
- rutiner som gör att halta kor upptäcks och behandlas.

Petra Umeland
010-224 72 76

petra.umeland@lansstyrelsen.se

greppa näringen

Lästips!

Sök på webben efter:
Handbok för klövar, Växa.

Svenska klövvårdsföreningen, där kan du hitta både Nordisk klövatlas och vilka certifierade klövvårdare som arbetar i Värmland.

Ett annat tips är att leta upp filmer som lagts upp av klövvårdare på nätet, där kan ses hur olika åkommor ska behandlas.

Som mottagare av denna tidning finns du med i ett adressregister hos Länsstyrelsen Värmland

Jordbrukarstöd

Utbetalningsplan för 2024

I tabellen på denna sida framgår när utbetalningarna av jordbrukarstöden är planerade att börja 2024. Sedan sker utbetalningarna löpande varje vecka. Om handläggningen av en ansökan tar längre tid, till exempel om en kontroll visar att det finns fel

i ansökan, kan utbetalningen komma senare. Det är också viktigt att du som stödsökare agerar och läser breven som rör både kontrollresultat och uppföljning av jordbruksmark för att handläggningen av utbetalningarna ska löpa på så smidigt som möjligt.

Stöd	Delutbetalning påbörjas	Slututbetalning påbörjas
Gårdsstöd	Ingen delutbetalning	December 2024
Stöd till unga jordbrukare	Ingen delutbetalning	December 2024
Nötkreatursstöd	Ingen delutbetalning	December 2024
Ekologisk produktion	Ingen delutbetalning	December 2024
Precisionsjordbruk - planering	Ingen delutbetalning	December 2024
Kolinlagring & Minskat kväveläckage	Ingen delutbetalning	December 2024
Kompensationsstöd	November 2024	Januari 2025
Skydds zoner	November 2024	Januari 2025
Betesmarker & Slätterängar	November 2024	Januari 2025
Våtmarker & dammar	Ingen delutbetalning	December 2024
Fäbodrar	Ingen delutbetalning	December 2024
Hotade husdjursraser	Ingen delutbetalning	December 2024
Djurvälfärdersättningar	Ingen delutbetalning	December 2024
Vallodling ¹	November 2024	Januari 2025
Restaurering av betesmarker och slätterängar ¹	Ingen delutbetalning	December 2024
Nationellt stöd för bär-, potatis- & grönsaksodling, smågrisproduktion och gethållning	Ingen delutbetalning	November 2024

Utbetalningsplaner för 2024-2027 finns att läsa på jordbruksverket.se.

Behöver du hjälp eller har du frågor om jordbrukarstöd?

Du når oss via **En-Väg-In** på **0771-67 00 00**. Det går också bra att mejla till jordbrukarstod.varmland@lansstyrelsen.se

¹ Det är bara du som har ett pågående åtagande som kan söka utbetalning 2024.

Risakanalys vid ekologisk produktion

Du som har en ekologisk produktion är skyldig att upprätta en riskanalys. Analysen ska innehålla identifierade risker för din ekologiska produktion och vad du gör för att minimera dessa. Exempel på saker som den kan innehålla är:

- Vid inhyrning av maskiner, är dessa ordentligt rengjorda?
- Är inköpt foder och utsäde verkligen ekologiskt?
- Hur hanteras gödseln på gården?

Om du söker stöd för ekologisk produktion och blir uttagen till kontroll ska du kunna visa upp att du gjort en riskanalys för din verksamhet.

Vid frågor ta kontakt med din konsult eller ditt certifieringsorgan.